

Holbergs plass 4
0166 Oslo

post@kpf.no
48 99 55 45

Innspill til høringsuttalelse for ny generell del av læreplanverket 'Overordnet del – verdier og prinsipper'

Det er veldig mye bra som blir presentert i høringen til generell del av ny læreplan. KPF støtter at læreplanverket skal bidra til et verdiløft i skolen.

1 Dokumentets navn

Vi støtter et skifte av navn fra «Generell del» av læreplanverket til «Overordnet del», men det bør markeres tydeligere at formålsparagrafen er overordnet både i forhold til Overordnet del og de andre delene i læreplanverket. Det kan gjøres ved å inkludere begrepet formål i dokumentets navn, for eksempel slik: «Overordnet del – formål, verdier og prinsipper». Regjeringens formulering av forpliktende verdier og prinsipper skal ikke erstatte formålsparagrafen, men utdype den. Andre setning i Forordet lyder slik: «Denne delen av læreplanverket utdypes verdigrunnlaget i opplæringslovens formålsparagraf og de overordnede prinsippene for grunnopplæringen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 2)¹. Vi foreslår at følgende tas inn i Forordet etter første setning i andre avsnitt, «Hele læreplanverket er grunnlaget for skolens praksis og skal bidra til at skolens brede formål ivaretas»:

Lærere og elever bør oppfordres til stadig å ta direkte utgangspunkt i formålsparagrafen, både for å reflektere over og korrigere hensikten med det de faktisk gjør, og for å bli inspirert til å prøve ut nye muligheter. Ulike tolkninger av formålsformuleringene kan være akseptable, og nye situasjoner kan åpne for nye tolkninger.

Dokumentets navn fremhever opplæringens «verdier og prinsipper», og tolker alle leddene i skolens formål som et «Opplæringens verdigrunnlag» (Overskriften til Kap. 1, s. 4). Dette visker ut forskjellen mellom begrepene «formål» og «verdigrunnlag». Et formål er en oppgave som en bør sikte mot og bevege seg *i retning av*. Et verdigrunnlag er derimot en posisjon, noe en har tillit til som en orienterer seg *ut fra*. Verdigrunnlaget kan sammenlignes med kartet som vi plasserer oss i forhold til, og formålet kan sammenliknes med kompasset (s. 4) som viser retning. Begge deler er nødvendig. For å få dette bedre frem, bør også begrepet «formål» være med i dokumentets navn.

Et avsnitt i høringsutkastet kan leses som om det er tenkt at formålsparagrafen skal erstattes av høringsutkastets tolkning av den. Det heter på s. 9 at det er helheten av «de overordnede verdiene og prinsippene for opplæringen og målene for elevenes kompetanse i det enkelte fag ... som gir retning for opplæringen». Her bør det sies klart at det er formålene, slik de er formulert i formålsparagrafen, som har den mest overordnede funksjon for å gi «retning for opplæringen». Avsnittet på s. 9 kunne for eksempel skrives slik:

Formålsparagrafen for opplæringen har en overordnet funksjon når det gjelder å gi retning for opplæringen. De overordnede verdiene og prinsippene i Overordnet del og målene for elevenes kompetanse i det enkelte fag utdypes og konkretiserer formålene. Disse elementene i læreplanverket utgjør en helhet som binder sammen danning, undervisning og læring til en meningsfylt helhet.

¹ Senere henvisninger til høringsutkastet er markert bare med sidehenvisning.

2 Høringsutkastets disposisjon

Vi støtter utkastets bruk av formuleringen «Skolen skal ...» i stedet for «Opplæringen skal ...». Selv om opplæringsloven fokuserer på *aktiviteten* (opplæring), er det mer naturlig å bruke *institusjonen* (og de som har ansvar i institusjonen) som subjekt når en uttaler seg om hva som bør skje i skolen. Kapitlet «Opplæringens verdigrunnlag» kunne derfor omdøpes til «Skolens verdigrunnlag».

Det er utmerket at dokumentet starter med formålsparagrafen, og at Overordnet del oppfattes som en utdyping av formålsparagrafen (s. 2). For å få dette enda tydeligere frem, kunne det settes inn et nytt 1. kapittel foran kapitlet om «Skolens verdigrunnlag». Dette første kapitlet kunne kalles «Skolens formål». Kapitlet kunne organiseres ut fra de sju leddene i formålsparagrafen (*kursivert* nedenfor), med tolkende overskrifter. Under hvert ledd kunne det settes inn en kort tekst; nedenfor eksemplifisert i det første leddet.

2.1 Skolens formål: Skolen skal styrke forankring og fremme åpenhet

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

Barnet som begynner på skolen har sin forankring i hjemmet som det kommer fra. Dersom et barn blir forsømt og mangler trygghet i hjemmet, må det gripes inn. Men jo yngre et barn er, desto viktigere er det at skolen respekterer foreldrenes / de foresattes hovedansvar for barnets oppdragelse og utvikling. Det bidrar til å styrke den forankringen som barnet faktisk har her og nå. En trygg forankring er nødvendig for at barnet gradvis kan åpne for å sette sin historie inn i en større sammenheng, åpne seg for det som er annerledes og fremmed, åpne for kritikk av fortid og nåtid, og åpne for utprøving av andre muligheter i fremtiden.

2.2 Skolen skal fremme felles verdier som har ulikt grunnlag

Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.

2.3 Skolen skal formidle nasjonal og internasjonal kulturarv

Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.

2.4 Skolen skal respektere den enkeltes overbevisning og felles innsikt og valg

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtving. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

2.5 Skolen skal fremme individuell og felles utfoldelse

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng.

2.6 Skolen skal oppfordre til selvstendig kritisk tenkning og ansvarlig felles handling

Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

2.7 Skolen skal møte alle med tillit og krav, respekt og utfordringer

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Denne utvidelsen av disposisjonen innebærer at alle sidene ved paragrafen blir fremhevet, og at den enkelte formålsformulering blir tolket i sin egen kontekst. Det er ellers lett at noe blir uteglemt eller løsrevet fra sin sammenheng. To eksempler: I sin tolkning av formålsparagrafens første ledd løsriver høringsutkastet «samarbeid og forståelse med hjemmet» (s. 16) fra det å «åpne dører mot verden og fremtiden» (s. 4) og fra det å «gi historisk og kulturell innsikt og forankring» (s. 5). Verdien «åndsfrihet» i formålsparagrafens 2. ledd er ikke eksplisitt tolket i høringsutkastet. En forståelse av mennesket som "åndsvesen" kunne kobles sammen med utsagnet om at «den enkeltes personlige overbevisning og samvittighet må tas på alvor, slik at alle kan tenke, tro og ytre seg fritt» (s. 4).

Overskriftene som vi har foreslått ovenfor i et nytt kap. 1, «Skolens formål», måtte selvsagt diskuteres nøye. De overskriftene som vi har formulert gjør det tydelig at all pedagogisk virksomhet innebærer valg ut fra spenningsfylte motsetninger som ikke kan oppheves. En må i hver ny situasjon ta «både-og-hensyn», slik det for eksempel er godt uttrykt i siste kapittel, «Det integrerte menneske», i Generell del av læreplanen fra 1993. Det er ansatser til en slik tenkning i høringsutkastet, for eksempel når det sies at lærere bør balansere «verdier som ivaretar den enkelte, og verdier som ivaretar fellesskapet» (s. 4), og når det fremholdes at en *både* bør sørge for at «forventningene er tydelige» og at «eleven deltar og blir hørt» (s. 15). Vi anbefaler at denne både-og-tenkningen føres videre og forsterkes i Overordnet del.

Et sterkere fokus på de enkelte leddene i formålsparagrafen ville dessuten kunne bidra til at den blir aktivt brukt i skolen, noe som er etterlyst av Stortingets kirke- utdannings- og forskningskomite: «det er en utfordring i dagens skole at formålsparagrafens brede kunnskapssyn og skolens brede samfunnsoppdrag i for liten grad gjenspeiles i skolehverdagen» (Stortingets utdanningskomite, 2016-2017, Innst. 19 S, s. 9). Dette kan f.eks. følges opp ved at den enkelte skole har sju samlinger for hele skolen gjennom skoleåret, samlinger der lærere og elever sammen prøver å konkretisere hva hvert av de sju leddene innebærer. Det kan da stilles spørsmål både med utgangspunkt i praksis og i formålsformuleringene: 1. Hva gjør vi *allerede nå* i skolen vår / i de ulike fagene, som har tilknytning til dette leddet? 2. Hvilke *nye muligheter* kan åpne seg for oss når vi tolker dette leddet i formålsparagrafen med friske øyne? Et slikt arbeid ville innebære systematisk refleksjon over hva undervisningen bør legge vekt på, hvorfor innholdet er viktig og hvordan det kan konkretiseres i praksis. Dette følger opp prinsippet om at «Fagenes kompetansemål utgjør en helhet som må ses i lys av formålsparagrafen og de øvrige delene av læreplanverket» (s. 11). Det innebærer en oppfordring til å drøfte alternativer, og kan altså bidra til kontinuerlig lokal læreplanutvikling og «god skoleutvikling» (s. 18). Samtale om formål, overordnede mål, det vi bør prøve å bevege oss i retning av på lang sikt, sett i sammenheng

med de avgrensede målene og den daglige praksis, kan bidra til at det bli bedre sammenheng mellom «kunnskaper, ferdigheter og holdninger» (s. 11) både hos lærere og elever.

Vi støtter høringsutkastets ønske om å styrke profesjonsfellesskapet i skolen, og at «de som er ansatte i skolen må ... ha aksept og rom for å bruke sin vurderingsevne i yrkesutøvelsen» (s. 17). Når læreplanverket skal ha «status som forskrift» (s. 2), kan det være fare for at dette frirommet begrenses. Krav som sikter mot uniformering av skolene, gjør det vanskeligere for lærere å følge opp interessante spørsmål og eksistensielle utfordringer som oppstår i den enkelte undervisningssituasjon. Frykten for ikke å nå spesifikke og avgrensede mål som andre har definert, kan gjøre det vanskelig å bruke tid til å sette seg egne mål og å utforske oppgaver som er meningsfylte i seg selv både for lærer og elever. Læreplanverket ble første gang definert som forskrift i tilknytning til det økonomisk motiverte reformarbeidet i skolen på 1990-tallet. Når det nå legges større vekt på grunnleggende verdier, det som er verdifullt i seg selv, burde læreplanen ha større åpenhet for det som kan fremme dannelse av langsiktige interesser og gode holdninger.

3 "Opplæringens verdigrunnlag"

3.1 Menneskeverd

Høringsutkastet fremstiller «menneskeverdet» som en overordnet verdi, med grunnlag i «likeverd» og «solidaritet» (1.1, s. 4). Det trengs en klarere fremstilling av hvordan dette skal forstås. Hvorfor har alle mennesker likeverd eller «lik verdi»? Hvorfor er solidaritet forutsetning for menneskeverd? Er dette tomme ord, eller er det mulig å gi grunner for hvorfor «alle mennesker er like mye verdt» (s. 4)? Noe av problemet her, er at ulike formuleringer av skolens oppgave ikke blir satt opp mot hverandre. Hvordan skal en forholde seg til disse formuleringene: «Skolens oppgave er å støtte hver elev slik at den enkelte opplever livet som trygt og meningsfylt» (s. 4). Og: «Skolens samfunnsoppdrag er å forberede alle barn og unge på å leve i en verden kjennetegnet av sosial, kulturell og teknologisk utvikling» (s. 9). Den første setningen legger vekt på det å leve gode liv, den andre på det å ha kompetanse for å møte «utvikling». Ser en dette i sammenheng med første setning i Forordet, som markerer at Overordnet del har sitt utgangspunkt i skolens «samfunnsbyggende oppgave» (s. 2), er det en fare for at det gode liv både for den enkelte og for fellesskapet systematisk blir prioritert lavere enn krav til elevene om å løpe «opplæringsløpet» (s. 17) på ulike «arenaer» (s. 13, 17) for at samfunnet vårt skal få mer «kompetanse ut av befolkningens talent» (NOU 1988:28, s. 7). Vi tenker at kompetanse for å møte utvikling bør forstås bare som et middel, der *målet* er at *alle* mennesker skal kunne leve trygge og meningsfylte liv.

Alle trenger «nestekjærlighet» (s. 4) i alle situasjoner i livet. Det er lite hjelp i at alle pukker på sine menneskerettigheter dersom det ikke er noen som både føler forpliktelse til å gjøre det som er godt for andre – og virkelig gjør det som er godt. «Tilgivelse» er nødvendig, ikke fordi «enkeltmennesket» er «sårbar og feilbarlig», men fordi alle mennesker stadig bommer på å gjøre det som virkelig er godt både for en selv, andre mennesker og naturen. Mennesker er ikke perfekte, og krav om perfekte prestasjoner kan skape hemmende frykt. Ydmykhet er en verdifull holdning som henger sammen med behovet for tilgivelse. Høringsutkastet har et godt utsagn på s. 15: «Prøving og feiling er en viktig kilde til læring og erkjennelse, og elevene skal oppfordres til å ta sjanser også når det er usikkert om de vil lykkes.» Det er viktig å fremme en kultur som gir rom for å erkjenne feil, tilgi erkjente feil, rette opp feil og forsones seg med hverandre. I kristen tradisjon oppfattes sammenhengen mellom syndserkjennelse, tilgivelse og forsoning som grunnleggende for å leve gode liv. Dessuten bør det sies at det er viktig å følge gode forbilder og lytte til råd fra mennesker som en ser opp til, både når det gjelder ferdigheter og moral. Det en stadig velger å gjøre, forsterker både det som er feil og det som er rett, både laster og dygder. I formålsparagrafens 6. ledd er det et klart ønske om at elevene skal «utvikle ... dugleik».

Kap. 1.3 fokuserer derimot på «etisk bevissthet» (s. 6). Selv om en «handler med etisk bevissthet», kan en i praksis handle uetisk. En kan for eksempel vite hva en burde gjøre og likevel la være å gjøre det. Det viktigste er å «handle etisk» slik det står i formålsparagrafens 6. ledd. Dette bør være fokus også i Overordnet del. Det forutsettes jo at den «utdyper» (s. 2) formålsparagrafen. Skolen skal bidra til at elevene blir «kloke og handlekraftige» (s. 4). Elevenes klokskap må forankres i gode holdninger, slik at det blir naturlig for dem å gjøre det som er godt. Da er det nødvendig å øve seg i å «handle etisk». Kløktig handlekraft kan brukes til å nå onde mål. Høringsutkastet fremholder at «demokrati og medborgerskap skal bidra til at elevene utvikler forståelse av demokratiske prosesser og verdier og holdninger som gjør dem i stand til å handle og samhandle bevisst og ansvarlig» (s. 14). Dette er vel og bra, men for å lære å «handle etisk» trengs det mer enn forståelse av «demokratiske prosesser og verdier og holdninger». Under 4.3 nevnes begrepene kunnskaper, ferdigheter, og holdninger. Når begrepene blir forklart i det etterfølgende, sies det ikke noe om holdninger. I det som skrives med utgangspunkt i 6. ledd i formålsparagrafen bør det stå noe

generelt om danning av gode holdninger og det «å gjøre gode valg i livet» (s. 9). Det bør legges vekt på vilje til å handle etisk og øvelse i å handle etisk. Utfordringen er å levendegjøre og praktisere grunnleggende verdier. Dette er ønsket av Stortingets utdanningskomite:

Stortinget ber regjeringen i forbindelse med arbeidet med å fornye læreplanens generelle del og fagfornyelsen sikre et verdiløft i skolen gjennom bedre å innlemme formålsparagrafens fellesverdier i alle fag og på alle nivåer i skolen. (Stortingets utdanningskomite, 2016-2017, Vedtak IV, s. 22)

Vi foreslår altså at «Opplæringens verdigrunnlag» eller «Skolens verdigrunnlag» blir kap. 2, og at alle de grunnleggende verdiene som nevnes i andre ledd i formålsparagrafen blir systematisk utdypet, med sikte på å klargjøre og begrunne en trosposisjon (noe en har tillit til), noe som både lærere og elever i skolen bør orientere seg ut fra.

Et avsnitt om menneskeverdet kunne for eksempel utformes slik:

De grunnleggende verdiene som skolen skal bygge på er forankret i menneskerettighetene, og disse rettighetene har et grunnlag i en tro på at alle mennesker er like mye verdt. I kristen og humanistisk tradisjon kan dette begrunnes ut fra en tro på at vi er skapt i Guds bilde og at Gud elsker alle mennesker – uansett forskjellene mellom oss. I andre humanistiske tradisjoner kan troen på likeverdet begrunnes som en nødvendig fiksjon for at ikke solidariteten mellom menneskene skal bryte sammen.

3.2 Skolens samarbeid med barnets hjem

Skolen som hjemmets hjelper i oppdragelsen har en lang tradisjon i norsk skole. Formuleringene har variert noe, men helt fra den første grunnskoleloven, *Lov om Almueskolevæsenet i Kjøbstæderne* fra 1848, har skolens formål vært å understøtte, medvirke eller hjelpe til med oppdragelsen. Gjeldende formålsparagraf innledes med setningen: «Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring» (Opplæringsloven, 2008, § 1-1).

I FNs konvensjon om barnets rettigheter, som Norge har gitt sin tilslutning til og lovfestet gjennom vedtak av *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett* av 1999, heter det: «Partene skal bestrebe seg på å sikre anerkjennelse av prinsippet om at begge foreldre har et felles ansvar for barnets oppdragelse og utvikling. Foreldre, eventuelt verger, har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling» (Menneskerettsloven, 1999, Vedlegg 8, Del I, Art 18.1). Andre lover må derfor ta utgangspunkt i at det er foreldrene som har «førsteretten til å bestemme hva slags undervisning [education] deres barn skal få» (FNs Menneskerettighetserklæring Art. 26.3).

Utkastet til ny Overordnet del innledes med at formålsparagrafen siteres. Dette er som nevnt en positiv måte å fremheve paragrafen som tolkningsgrunnlag for læreplanverket som helhet. Samarbeidet med hjemmet er markert i første ledd i formålsparagrafen, men i Overordnet del får dette et spesielt fokus først i siste avsnitt av 3.1 under 3. Prinsipper for skolens praksis. Her heter det at

Samarbeidet mellom skole og hjem skal styrke den enkelte elevs læring og utvikling, og skolen har det overordnede ansvaret for å ta initiativet til og tilrettelegge for samarbeid. Foreldrene og foresatte er barnas og ungdommenes viktigste omsorgspersoner, og har viktig kunnskap som skolen kan bruke for å støtte elevens dannelsesprosess. Hjemmets holdning til skole har stor betydning for elevenes engasjement og skoleinnsats, og foreldre og foresatte møter skolen med ulike behov og forventninger. Skolen må derfor gi tydelig uttrykk for hva

skole skal og kan tilby, og hva skolen forventer av hjemmet. God og tillitsfull dialog er et gjensidig ansvar, og skolen må ta hensyn til at ikke alle elever har samme mulighet til å få hjelp og støtte i hjemmet. (s. 16)

Det er rimelig at i regelverket for skolen er det *skolens* oppgaver og ansvar det fokuseres på. Formuleringene ovenfor synes imidlertid i større grad å vektlegge hjemmet som hjelper for skolen enn skolen som hjelper for hjemmet. Det heter at foreldrene har kunnskap som skolen kan bruke, at hjemmets holdning til skolen har betydning for elevens engasjement og skoleinnsats, og at elevene i ulik grad har mulighet for å få hjelp og støtte i hjemmet. Formuleringen på s. 17 om at «Godt og systematisk samarbeid mellom nivåene i opplæringsløpet, og mellom skole og hjem, bidrar til å lette overgangen mellom de ulike trinnene», vektlegger også hjemmet som en hjelper for skolen i dens arbeid til beste for barnet. Høringsutkastet får frem at foreldrene er de viktigste omsorgspersonene for barn og unge (s. 16), men ikke at hjemmet har det primære ansvaret for deres oppdragelse og utvikling.

I Meld. St. 28 (2015-2016) skriver regjeringen: «Formålet med opplæring presiserer at opplæringen skal skje i samarbeid og forståelse med hjemmet. En generell del skal få frem sentrale forutsetninger for et godt samarbeid mellom hjem og skole og understreke foreldrenes hovedansvar slik det er uttrykt i menneskerettighetene» (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 20).

Høringsutkastet legger vekt på betydningen av samarbeid mellom hjem og skole. Hjemmenes hovedansvar og forankringen av dette ansvaret i menneskerettighetene nevnes imidlertid overhodet ikke. Den føringen regjeringen la i Meld. St. 28 (2015-2016) følges altså bare delvis opp. Både opplæringsloven, menneskerettsloven og stortingsmeldingen tilsier at det bør tas inn et avsnitt der disse momentene fremheves som sentrale forutsetninger for skolens arbeid, herunder også for samarbeidet mellom hjem og skole. Det er positivt at formålsparagrafen siteres og at samarbeidet mellom skole og hjem omtales, men hjemmets hovedansvar for barnets oppdragelse og utvikling må fortsatt ligge som en eksplisitt premiss for så vel samarbeidet mellom skole og hjem som for skolens arbeid for øvrig.

4 "Prinsipper for læring og utvikling"

4.1 Danning og helhetlig kompetanse

Høringsutkastet sier at «Skolen skal støtte elevenes danning» og sidestiller «danning» med «helhetlig kompetanse» (s. 9). I sjuende ledd i formålsparagrafen står det slik: Skolen skal «gi dei [elevane] utfordringar som fremjar danning og lærelyst». Uttrykket «helhetlig kompetanse» er ikke brukt. Kompetanse-begrepet i høringsutkastet innebærer et ønske om å forberede elevene til å møte utfordringer og løse problemer. Her er utfordringene noe en foregriper. Subjektet (jeget) forbereder seg til å bruke sin kompetanse. I formålsparagrafens formulering er utfordringer noe som innleder og fremmer danning og lysten til å lære. Er danning og helhetlig kompetanse det samme?

Danning innebærer at en har «danning av hele mennesket som mål og skal gi elevene mulighet til å forstå seg selv og verden. ... utvikle sine evner og gi et grunnlag for å gjøre gode valg i livet» (s. 9). Danning av «hele mennesket» må også omfatte danning av subjektet (jeget) som bruker sin kompetanse. Det betyr at danning av jeget som foretar valg og styrer bruken av kompetanse er noe mer grunnleggende enn det å tilegne seg kompetanse. Danning er knyttet til den en *er* som menneske, mens kompetansen er noe en *har* og *bruker*. Ved å sidestille de to begrepene, er det en fare for at prioriteringen av det å dannes som menneske og *være* menneskelig, ikke blir tydelig. Dermed kan mennesket først og fremst bli oppfattet som en ressurs i en utvikling der målet er å tjene penger, en utvikling der det som virkelig er godt for den enkelte og for fellesskapet lett tapes av syne.

Under 2.1 sies det noe om barnets danning av seg selv «gjennom møte med andre mennesker, kultur, historie, natur og samfunn» (s. 9). Her bør det også sies noe eksplisitt om religion og livssyn, dvs. søking etter sannhet om hvordan alt i virkeligheten henger sammen, og forsøk på å leve i sannhet basert på en slik overgripende forståelse av virkeligheten. For mange ligger den fundamentale erkjennelsen av en selv nettopp i møtet med religion og livssyn. Dette har med danningen av hele mennesket å gjøre. Arbeid med kristendom, religion, livssyn og etikk (KRLE) gir dessuten et nødvendig utgangspunkt for å forstå politikk og samfunn og å bidra til gode endringer. Det er heller ikke mulig å utøve konstruktiv religionskritikk uten kjennskap til religion og livssyn. Det er viktig at *alle* lærerne i skolen blir forberedt på å møte slike eksistensielle og aktuelle utfordringer. KRLE faget bør derfor bli obligatorisk i lærerutdanningen.

Møtet med «kultur, historie, natur og samfunn», elevenes danning i spenningen mellom forankring og åpenhet, skjer også via kunsterfaringer og kunstnerisk utfoldelse. Vi trenger «felles kulturelle referanser, og respekt og toleranse for ulikhet» (s. 5), og vi bør ikke bare lære «om skapende områder» som kunst og kultur (s. 7), men også *gjennom* kunst. Sangen har i flere år vært forsømt i skolen og bør nå løftes eksplisitt fram i Overordnet del. Sang, musikk og andre kulturelle inntrykk (teater, dans) bidrar til å binde barnegruppen sammen, til å skape et fellesskap mellom alle klassene på skolen, fellesskap i lokalsamfunnet, og kan binde oss sammen som nasjon, uavhengig av kulturell bakgrunn, og på tvers av nasjonale grenser. Stortingets utdanningskomite ønsker at skolen skal ha «et balansert fagtilbud der teoretisk studieforberedelse ikke fortrenger praktiske og estetiske fag, og der kreative stimuli er gjennomgående» (Stortingets utdanningskomite, 2016-2017, s. 4).

Både spesifikk og helhetlig kompetanse er et gode bare når den enkelte og fellesskapet bruker kompetansen til gode formål. Estetisk, etisk, politisk, livssynsmessig og religiøs *danning* bør derfor tydelig markeres som formålet for det å tilegne seg kompetanse. Da kan neste generasjon få et felles verdigrunnlag, et kart, å orientere seg ut fra når de velger formålet for livet, kompassretningen, og få hjelp til å se alle delmålene i en helhetlig sammenheng.

5 Konkrete tekstinnspill

Da vi i de fire første punktene drøfter overordnede prinsipielle sider ved planen, vil vi her i dette punktet fokusere på konkrete forslag til endringer/tillegg til de enkelte punkter i høringsforslaget.

Til pkt. 1: Opplæringens verdigrunnlag

Tredje linje i andre avsnitt begynner med: Disse verdiene er grunnmuren...

Vi spør: Hvilke verdier? Det er litt vagt.

Forslag til endring:

Verdier som for eksempel respekt, trosfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd, solidaritet, empati, takknemlighet og omsorg er grunnmuren i skolens virksomhet og samfunnslivet ellers. Skolen må ivareta og gjøre ...

Til pkt. 1.1: Menneskeverdet

Forslag til tillegg:

Midt i første avsnitt: ...opplever livet som trygt og meningsfullt. **Det er viktig for skolens ansatte å bygge gode relasjoner til den enkelte eleven. Identitetsbyggingen må også skje i tett samarbeid med hjemmet. Den enkeltes personlige**

Til pkt. 1.2: Kultur, identitet og mangfold

Første avsnitt er veldig viktig.

Forslag til tillegg:

Tredje avsnitt til slutt: ...betydning for elevenes dannelse og identitetsutvikling. **Samtidig skal skolen være med på å motvirke strømninger av ytterliggående karakter og hatkulturer.**

I nest siste avsnitt om jøder mm. kan godt ordet positiv flettes inn:

Dette må det skapes **positiv** bevissthet om i skolen.

Til pkt. 1.3: Kritisk tenkning og etisk bevissthet

Forslag til tillegg:

Andre avsnitt til slutt: ...evnen til å gjøre etiske vurderinger. **Det er også viktig at elevene øves opp i noen sentrale etiske standarder for å motvirke f.eks. svart arbeid og ekstremisme.**

Til slutt i tredje avsnitt: ... å utvikle ny kunnskap på den andre. **For å finne denne balansen skal de øves opp i å finne og framføre argumenter både for og imot aktuelle saker.**

Til pkt. 1.4: Skaperglede, engasjement og utforskertrang

Forslag til tillegg:

Til slutt i første avsnitt: ... utviklingen av dyp faglig kunnskap. **Det er også viktig at de får være medskapende sammen med andre elever.**

Til pkt. 1.6: Demokrati og medvirkning

For at ikke den generelle delen skal bli for «snill», bør det være et tillegg til slutt i tredje avsnitt:

Forslag til tillegg:

... rom for samarbeid, dialog og miningsbrytning. **Samtidig skal de læres opp til å ta avstand fra totalitære systemer, undertrykkelse og ekstremisme.**

Til pkt. 2.1: Danning og helhetlig kompetanse

Forslag til tillegg:

Første avsnitt: ... møte med andre mennesker, kultur, **religion**, historie...

Andre avsnitt: ... kjennetegnet av sosial, **religiøs**, kulturell...

Til pkt. 2.2: Sosial læring og utvikling

Forslag til tillegg:

Andre avsnitt: ... skal lærerne fremme **gode relasjoner**, kommunikasjon...

Slutten av fjerde avsnitt: Elevene og **foreldre/foresatte** har selv et ansvar for å bidra til et godt fellesskap og miljø. **Samarbeid mellom skolen og hjemmene er viktig for å få til gode fellesskap og miljøer.**

Til pkt. 2.3: Kompetanse i fagene

Forslag til tillegg:

Slutten av første avsnitt: ... i samspill med andre. **Det må tas hensyn til at noen elever er auditive, noen visuelle og noen taktile. Derfor må undervisningen være mest mulig variert.**

Etter definisjon av kompetanse:

Bør det være en **definisjon av læring**?

Til pkt. 2.6.1: Folkehelse og livsmestring

Forslag til tillegg:

Andre avsnitt: ... som helse, seksualitet, **spillavhengighet**, rusmidler, medier...

Generell kommentar til pkt. 1 og 2:

Dette er ideelle mål for en ideell skole. Vi savner noe om de elevene som faller helt utenfor.

Hva med de elevene som ikke kan tilegne seg kompetanse? Hva med de som har store diagnoser, som er alvorlig syke, som har psykisk funksjonsnedsetting, som har psykiske lidelser og som vegrer seg for å gå på skolen?

Det bør skrives et avsnitt om dette f.eks. under pkt. 2.6.1.

Til pkt. 3.1: Tilrettelegging for den enkelte elev

Vi savner noe om elevmedvirkning.

Forslag til tillegg (f.eks. knyttet til fjerde avsnitt):

Elevene skal også gis mulighet til medvirkning f.eks. på vurderingskriterier, metodevalg og diskusjonstema.

Flott at dette punktet tar opp dette med overdreven vekt på dokumentasjon.

Til pkt. 3.3: Profesjonsfellesskap og skoleutvikling

Forslag til tillegg:

Etter nest siste avsnitt: ... opplever mestring og utvikler seg. **Den enkelte lærer må også gis en viss pedagogisk/metodisk frihet i utøvelsen av sin lærergjerning.**

6 Referanser

- Kunnskapsdepartementet. (2015). *Fag, fordypning, forståelse: En fornyelse av Kunnskapsløftet*. Meld. St. 28 (2015-2016). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-28-20152016/id2483955/>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper: Høringsutkast fra Kunnskapsdepartementet 10.03.17*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/ac9720408d464a83a7926f33dbcb7616/horingsutkast-fra-kunnskapsdepartementet-10.03.17--overordnet-del---verdier-og-prinsipper.pdf>
- Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30?q=Lov%20om%20styrking%20av%20menneskerettighetenes>
- NOU 1988:28. (1988). *Med viten og vilje*. Oslo: Forvaltningstjenestene. Statens trykningskontor.
- Opplæringsloven. (2008). Kapittel 1. Formål, verkeområde og tilpassa opplæring m.m. Hentet fra <http://www.lovdata.no/all/tl-19980717-061-001.html#1-1>
- Stortingets utdanningskomite. (2016-2017). *Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet (Midlertidig)*. Innst. 19 S (2016-2017). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2016-2017/inns-201617-019s/>